

NOVICE

kmetijskih, obertnijskih in narodskih reči.

Odgovorni vrednik **Dr. Janez Bleiweis.**

Tečaj X.

V sredo 15. septembra (ranojesna) 1852.

List 74.

Devetnajste bukve Homerove Iliade.

(Konec.)

696 Sredi množice pak napravlja se rajski Ahilej,
Škriplje strašno zobmi, očesi mu bliskate ljuto
Kakor ognja požar; nepreterpljiva bolest mu
V sereu divjá; serdivši se tak nad sini trojanskim
Zgrabi Hefestovi dar izdelan umetno za njega.
Narprej okoli golen si dene golenke branivne,
Ter srebernimi jih priponami krasno uterdi;
Potler omisli vse krog si persi s krepkim oklepam,
Meč jeklen, sreberno kovan, obesi na rame,
Dvigne kviško potem veliki skit siloviti,
Ta se zabliška tičas kot luna večerna o šipu.
Jak v okrožje valov mornarjem sveti požara
Daljni plam, ki visoko gorí na samotni planini,
Kadar siloma jih, nerade, tira vihar tje,
Od prijateljev proč, verše v ribovito širjavo;
Tak iz Ahiloviga umetno kovaniga skita
Prostre po zraku se blesk. Čelado težko si dene
Naglo na glavo potem, ta sveti ko zvezda danica,
Gosto plava po njej iz zlata predena griva,
Ktere obilno Hefest grebenu je svitlimu vdela.
Skusi pa sam v orožju sedaj se verli Ahilej,
Alj prileže ko gré, ali vda se mu rajsko darilo —
Perju enako se zdi in dviga voditelja množic.
Zadnič očetovo zdre iz ovitka sulico težko,
Krepko, veliko pošast, ki sukati nihče Ahajcov
Mogel je ni, le samo Ahil metati je znal jo,
Piko jasenovo to, katero je verh Peliona
Nekdaj očetu Hiron v pogubo protivnih vsekali.
Alkim in Avtomedon pa konje napregata pridno,
S krasno napravo život pogerneta umno, v čeljusti
Deneta berzdi potem, potegneta vajete v sedež
Terdni nazaj, ter nagloma bič krepák i priličen
Prime Avtomedon ter skoči v sedalo kočije.
Zadej plane na voz poboja hotiven Ahilej,
Ki se orožja bleší, kot sonce na jasnemu nebu,
Strašno pa glas njegov zadoni očetovi vpregi:
»Ksantos i Bali pozor! o slavna sinova Podarge!
Skerbita bolji tičas, da vodja pripeljeta zopet
Med Ahajce nazaj, potem ko se boja nasiti;
Mertviga tam, kot Patrokla, ne pušati v prahu.«
Odgovori mu sedaj ob jarmu jadreni Ksantos —
Glavo pobesi o tem, zavalí se mu griva po vratu
Skoz obroč na jarmu do tal, i pokrije mu lici;
Dala besedo mu pak je Hero limbaroramna:
»Da, nedvomno za zdaj otmeva te hrabri Ahilej!
Tode pogina se dan brez najne krivde ti bliža,
Tako je sklep mogočnih osod in silniga boga.
Scer orožja iz ram Patrokl niso Trojanci
Stergali v boju zavolj pomude i lénohe najne,
Bog silovit, ki Leto ga je lepolása rodila,
V sprednimu boru mu dal je smert in Hektoru slavo.
Severa sapo zares, ki nar hitrejši se čisla,
Midva prehitiva, glej! pa tebi namenjeno tak je,
Tuki da bog in verli junak ubila te bosta.«
To govorečimu zdaj ustavi Erinja besedo,
Reče pa jezno potem tekún siloviti Ahilej:
»Kaj govoriš o smerti mi Ksant? Potreba ni tega;
Dobro razumim sam, da proč od očeta i majke

Tu me zadela bo smert; pa to zgodilo ne bo se,
Dokler Trojca dovolj na polju neviht ne presučem.«
Reče, — in huj! med prvimi vspred z okopitjeno dvojco.
J. Koseski.

Kmetijske in živinozdravniške vésti.

(Murve, murve sadimo in svilo pridelujmo!)
O reji svilnih gosenc v Lombardii na Laškim
zvemo, da pred 50 leti so imeli ondile za 20.000
unc gosenčnih jajčk, iz katerih so pridelali 800.000
funtov kokonov (svilnih mešičkov), iz katerih so
skupili 4 milione dvajsetic. Sedaj izredé iz 80.000
unc jajčk 4 milione kokonov, ki jim veržejo 100
milijonov dvajsetic. Lep pridelk, lep dobiček, ki
izvira le iz tega, da so se Lahí židoreje čversto
poprijeli in murvine drevesa pridno množijo. Naj
tudi nam bo to izgled in spodbadek se živo popri-
jeti sviloreje, kodar je kraj za to! Ni nam treba
prerok biti, že sama zdrava pamet vsacimu reče, da
bo v 50 letih reja murvinih drevés in svilodov
Krajnski deželi, posebno na Dolenskim, spodnji
Štajarski, Teržaški in Goriški velik velik dobi-
ček donašala, ker bojo naši nasledniki to vse
bolje spoznali, kakor nekteri naših ljudi, katerim še
sedaj v glavo ne gré, kako bi móglo to biti!

(Zastran cepljenja kušniga čerma pri zdravi
živini) so bile v zboru Nizozemske živinozdrav-
niške družbe nektare skušnje naznanjene, iz katerih
se je zvedilo, da to cepljenje ne škodje živini nikakor
ne na molži ne na pitanju, — da so znamenja vcep-
ljeniga čerma, s katerim se ima živina te hude
bolezni obvarovati, zlo enake znamenjem praviga
čerma, — da jih je po vcepljenim čermu le celo
malo poginilo, — da pa je silno težko dobiti do-
bro matérijo, s katero se cepi. Sklenjeno je bilo,
še več poskusiti o tem. — Nam se kaj čudno zdi,
da Nizozemska družba v cepljenji čerma alivranč-
niga prisada (Milzbrand) pomoči iše zoper to bo-
lezin, ker bi ji vendar moglo znano biti, da s ce-
pljenjem se dajo le nalezljive kuge odverniti,
ki napadajo živino le enkrat o njenim življenji,
ne pa take, ki izvirajo iz napčniga vremena,
vročine, napčne klaje itd. in živino tolikrat
napasti zamorejo, kolikorkrat se priložnost nakloni!

Žive plote napravljajmo!

Zmiraj bolj pomanjkuje derv in lesa, ker se
ga vedno več potrebuje za fabrike, olarije, peka-
rije, opečnice, železnice in mnoge druge rokodel-
stva, in se les iz gojzdov vedno le jemlje, noviga
pa malo zasaja, in kdaj bo tudi ta še le zrasel!

Treba je tedaj, ker je cena lesa in derv vsako leto višji, da ga saj ne tratimo, in če ga imamo, da ga raji prodamo, kakor da bi ga tratali nemarno. Gotova potrata pa so namest živih plotov lesene zagraje, ktere moramo večkrat iz noviga delati.

Ni res, da bi vse slabo bilo, kar je staro, — in nespametno je zaničevati staro le zato, ker je staro. Tako imamo tudi dobre stare postave v kmetijskih rečeh, ali žalibog, da mnogo postav le na papirji ostane in da zato postavljene oblasti mnogokrat premalo skerbijo zato, da bi se dane postave tudi spolnovale. V cesarskih (dvornih) ukazih od 12. julia 1752, 5. aprila 1754, 21. in 26. julia 1753, 3. januarja 1775, 25. oktobra 1793 so razločni ukazi dani, ki takole govoré:

„Tudi naj se podložni napeljujejo in morajo k temu, da namest lesenih plank in ograj okolj polja in vertov žive plotove in germovje zasajajo“.

Da bi se tratenju derv in lesa še bolj v okom šlo, so bile nekdaž celò darila (premijs) za nasajene žive plote razpisane, in vlada je tu in tam na znanje dajala podúke, kako žive plote delati.

Ali vse ni pomagalo veliko, — morebiti bo sila in potreba dognala, kar opomini, podúki in postave na papirji niso opravile.

Se vé: lože je iz posekaniga lesa ograjo narediti, kakor živ plot si izrediti; dokler pa nečimerni človek le dela to, kar je ložji, ne pa tega, kar je koristniši, gré sto in sto reči v škodo, kar bi si z umnostjo in pridnostjo zamogel sam sebi v prid obrniti.

Ker od manjših in manj premožnih kmetičev, ki se večidel terdovratno stare navade derzé in nič ne beró, ker še brati ne znati, se ne more pričakovati, da bi se drugač boljšiga poprijeli, je že to samo vzroka dovelj, da se veči in bolj premožni kmetje in kmetovavci živih plotov lotijo, da se prvič ta koristna reč že sama po sebi vstanovi, in drugič da dobri izgledi spodbodejo sosede, ki se le po izgledih zdramiti dajo.

Vi, umni možje! začnite žive plote napravljati; na suhi zemlji delajte žive ograje iz jesena, smrek, akacij, gabra, glóga, kalíne, poljskiga javora in murv, — na močirnati zemlji pa iz jelš in verb.

Taki plotovi vam bo jo stanovitne ograje, in zraven tega boste dobivali iz njih živeža za živino, stelje, in derv za kurjavo. Lejte čveterni dobiček!

Kako vse to, čemo natanjko dokazati.

(Konec sledi.)

Ogled nove kazenske postave zoper hudodelstva, pregreške in prestopke.

(Dalje.)

Od obtežav in zljajšav hudodelstva.

So nektare okoljšine take, da se včasih kazin pojstri, včasih zmanjša; une se imenujejo obtežave, te zljajšave.

Sploh je hudodelstvo toliko večje, kolikor bolj je bilo prevdarjeno; kolikor bolj namišljeno je pripravljjanje, s katerim se hudodelstvo započne; kolikor večja je ž njim storjena škoda, ali združena nevarnost, kolikor manj se ga je varovati moč, ali kolikor več dolžnosti se po njem prelomi.

Posebne obtežave so:

1. če se je več hudodelstev razne verste doprineslo;
2. če se je ravno tisto hudodelstvo ponovilo;

3. če je hudodelnik že zovoljo enacega hudodelstva kaznjen bil;

4. ako je druge k hudodelstvu zapeljal;

5. če je začetnik, šuntar, vodja bil hudodelstva, ktero je več oseb storilo.

Tudi je obtežava, če obdolženec skuša v preiskavi sodnika z izmišljevanjem lažnjivih okoljšin prekaniti.

Zljajšave so:

1. če storivec ni 20 let star, če je slabega razuma, ali če je bila njegova izreja zlo zane-marjena;
2. če se je pred hudodelstvom brez madeža vedel;
3. če je po nagonu koga družega, iz strahu ali pokoršine hudodelstvo doprinesel;
4. kadar ga je silno ganjenje serca, ki je iz navadnega človeškega čuta vstalo, na hudodelstvo zaneslo;
5. če ga je k hudodelstvu navabila bolj priložnost, ki se mu je iz tuje nemarnosti namerila, kakor da bi se bil s poprej storjenim naklepom k njemu napravil;
6. če se je pritiskan od ubožtva k hudodelstvu zapeljati dal;
7. ako se je z djavnim pridom prizadeval, storjeno škodo popraviti, ali daljše hude nasledke ovreti;
8. če se je, da si bi bil lahko utekel, ali skrit ostal, sam ovadil in hudodelstvo izpovedal (obstal);
9. če je druge, skrite hudodelnike razodel, in k njih polovljenju priložnost in pomočke podal;
10. če je zovoljo preiskave, ki se je brez njegovega zadolženja podaljšala, dalj časa zapert bil.
11. če je pri poskusu ostalo, po meri, kolikor dalje je bil poskus še od dopolnjenega hudodelstva;
12. če se je storivec, hudodelstvo doprinašaje, prostovoljno zderžal večjega oškodovanja, za ktero je priložnost bila;
13. če je škoda, ki je iz hudodelstva vstala, majhna, ali če poškodovani popolnoma povračilo ali zadostenje dobí.

Razdelitev hudodelstev.

Hudodelstva segajo ali zoper občno varnost naravnost v državni vezi, v javnih naredbah, ali v javnem zaupanju, ali pa žalijo varnost posameznih ljudi, na osebi, premoženju, slobodi, ali družih pravicah.

Po tej zadevi se tu posebne plemena hudodelstev izreko:

1. Velika izdaja. 2. Razžalitve veličanstva in udov cesarskega roda. 3. Motjenje javnega pokoja. 4. Vstaja. 5. Punt. 6. Javna (očitna) posilnost s silovitim ravnanjem zoper zbor, ki ga je vlada za pretresovanje javnih reči poklicala, zoper kako sodnijo, ali drugo javno oblastnijo. 7. Javna posilnost s silovitim ravnanjem zoper postavno priznane skupšine ali zoper zbore, ki bivajo z vdeleženjem ali pod nadgledom kake javne oblastnije. 8. Javna posilnost s silovitim lotenjem ali nevarnim protenjem proti gosposkim osebam v uradskih rečeh. 9. Javna posilnost s silovitim napadom na tuje nepremakljivo blago. 10. Javna posilnost s hudobnim poškodovanjem tuje lastnine. 11. Javna posilnost s hudobnimi djanji ali opušenji o posebno nevarnih razmerah. 12. Javna posilnost s hudobnim poškodovanjem ali motjenjem na državnem daljnopisniku (telegrafu). 13. Javna posilnost z ljudoropstvom. 14. Javna posilnost z brezoblastnim utesnovanjem osebne slobode ka-

NOVICE

kmetijskih, obertnijskih in narodskih reči.

Odgovorni vrednik **Dr. Janez Bleiweis.**

Tečaj X.

V saboto 18. septembra (ranojesna) 1852.

List 75.

Kraljič.

Volit si kralja zbèrejo se ptiči,
In sklep storé: le temu krono dati,
Ki bi zmed vsih naj višje prifrfrati
Krepost dokazal v skušnji s tékmeniči.

Dá znam se borbe, — in lej! pri ti priči
Na kviško zagromí vès rod krilati;
Vsak iše druge vse nadviševati;
Al kmal vsih trud junaški orel vniči.

Že zmagonosno doli zrè z višine,
Kar 'z repa mu, tam skrit, še višje šine
Zvit steržik zdaj, in: »jez sim kralj!« zaviče.

Pa vsi se na sleparčka jel' groziti,
De komej jim v nek plot zamore uiti.
Od tod v plotéh se skriva in »kraljič« kliče.

Žive plote napravljajmo!

(Konec.)

Veliko dobroto jeséna (Esche) poznajo kmetovavci zgornjiga Štajarskiga kaj dobro; oni vedó: kako dobra živinska piča je jesénovo listje, zato paravnajo tudi z jesénam kakor z nadzemeljskim travnikom, kteriga dva- ali celò trikrat kosijo, da z njegovim listjem skoz zimo saj svojo živino pri življenji ohranijo. Jêsen je goratim krajem eden nar boljših pomočkov za pomnoženje živine in varovanje gojzdov.

Naj bi to vsi kmetovavci spoznali in si veliko jeséna, sosebnó v plotih, zasadili, ker jêsen jim bo dajal obilo listja, ki je za živinsko klajo kaj dobro.

Še boljši kakor jesénovo listje je pa za živinsko pičo murbino listje. Napravite si plotove iz murbiniga germovja! Če se ne pečate z židorejo, imate vendar krave, ovce ali kôze v svojim hlevu, kterim se murbino listje za pičo tako dobro prileže, kakor pečenka (prata) vam! Živina vam scer iz murb ne bo svile (žide) dajala, — mleka, masla sira, mesa, loja in dobriga gnoja pa obilno.

Čeravno se v tečnosti z murbinim in jesénovim listjem javorovo in gabrovo (Ahorn und Weissdorn) primerjati ne more, je vendar za živinsko pičo tudi dobro. Smreka, kalína (Rainweide) in jelša (Erle) dajo veliko stelje, in posebno je jelša vinogradnikom koristna.

Akacia, ki sila naglo rase, da drobniga lesa veliko in nogradnikom dobrih količev.

Če na bolj mokrim svetu zasadimo tiste sorte vèrb, ki so za drevje, terte ali druge reči vezati dobre, si bomo veliko tisuč in tisuč šibic pridelovali, ki se dajo za spletèno robo koristno porabiti.

In tudi glog (beli glog, Weissdorn), ki je za

plotove na rahli in dobri zemlji nar bolji, ni le samo za ograje voljo priporočiti, ampak je še tudi sicer dober. Listje njegovo se zamore ovcam in kozam pokladati, in tistimu navadnemu belimu metulju, kteriga gosence našimu sadnemu drevju toliko škode prizadenejo, je glogovo listje nar naravniši živež; po tem takim je glog odvodnik požrešnega merčesa.

Ako svoje sadne verte ogradimo z glogam, beli metulj ne bo primoran na sadno drevje posedati, ampak bo ostal pri svojim naravnim živežu — na germovji glogovim — kjer ga bomo lože zasacili in pokončali, kakor na visocih sadúnosnicah.

Naj Vam umnim in previdnim kmetovavcam bo naprava živih plotov živo priporočena, ker to, kar ste tukaj v njih priporočilo brali, ni iz bukev izpisano, ampak iz poterjenih skušinj vzeto.

(W. d. steirm. LWG.)

Kmetijske skušnje.

(Da se turšica dobro sponaša tudi v bolj merzlih krajih), smo v Novicah že večkrat omenili, ko smo rekli, da nekteri kmetje le zato turšice ne sadé, ker krivo mislijo, da je ta sad le za južne gorke kraje. To krivo misel poderó tudi skušnje iz visocih Koroških krajev na Beli in v Ziljski dolini (3200—3600 čevljev visoko nad morjem), o kterih je gosp. J. Pretner iz Celovca v časniku Česke kmetijske družbe razločno pisal, kterim so pridjane tudi nove skušnje iz okolice Pražke, in kterim zamoremo tudi mi svoje iz Krajnskiga pridjati, ker je znano, da na Jesenicah in Krajnski Gori tudi turšica dobro dozori. Naj bi tedaj bolj merzel kraj ne strašil kmete, da bi zavoljo tega ne sadili turšice, toliko koristne na vse strani, — le na to je treba gledati, kdor jo v merzlih krajih sadi, da sème dobí iz turšice, ki je v merzlim kraji domá; taka se lahko privadi v novim kraji; tudi je v tem dobro posnemati kmete, ki si za sème tiste sterže izvolijo, ki so narprej dozoreli, in od teh naj vzamejo nar lepši zerna.

(*Skušnje zoper naglo smert kuretine*). Na Českim je razsajala letos poleti med domačo kuretino tista znana čermasta kuga, po kteri žival na nagloma nevarno zbolí in pogine. Neki gospodar je naznanil o tem svojo skušnjo od leta 1834, ko je ravno ta kuga veliko kuretine naglo pobirala, in ktera se je tako dobro poterdila, da so skoraj vsa kó žival po tem smerti otéli. Obstoji pa ta pomoček v tem, da se za to kugo bolna kuretina (kokoš, petelin, raca itd.) berž v merzlo vodo potopi. Zvedili so pa ta pomoček takole: Neki petelin je že